

Oponentský posudek diplomové práce

Název práce: Souvislost jazykových schopností a rozvoje čtení - porozumění čtenému

Student: Bc. Anna Jahodová

Univerzita: FHS UK, katedra Obecné antropologie – integrální studium člověka

Datum: 21. ledna 2021

Oponent: Mgr. Eva Richterová, Ph.D.

Pozornost je v této diplomové práci upřena na vztah jazykových a čtenářských dovedností, s akcentem na schopnost porozumění čtenému textu. Téma vývoje čtení v souvislosti s úrovní jazykových schopností bylo a je systematicky zkoumáno hlavně v zahraničním, zejména angloamerickém prostředí. V České republice je těchto prací nepoměrně méně, proto volbu tohoto tématu vnímám jako potenciálně přínosnou.

Práce je členěna na teoretickou a empirickou část.

Teoretická část začíná výčtem kapitol, což je zbytečné vzhledem k existenci Obsahu. Následuje výčet slovníkových výkladů několika desítek pojmů, vymezení některých z nich však není přesné (např. porozumění čtenému nebo porozumění jazyku na s. 14, kde chybí samotný výklad těchto pojmů). Také není zcela zřejmá logika obsahu kapitol, např. proč v kapitole nazvané Osvojování čtení nalezneme pasáže o vlivu rodiny a školních zařízení, dále pasáže o genderových rozdílech, ale nic o samotném procesu osvojování čtení. V následujícím textu se autorka věnuje souvislosti porozumění čtenému textu a jazykových schopností, opírá se primárně o tzv. Jednoduchý model čtení (Gough a Tunmer, 1986). Tento model, hojně využívaný v podobně zaměřených výzkumech, jaký provádí autorka, by mohl dobře sloužit jako kostra pro výstavbu této stěžejní kapitoly, ale to se neděje. Po obsahové stránce je text v pořádku, obsahuje řadu důležitých poznatků o vztahu jazykových schopností a čtenářství, autorka využívá mnoho aktuálních zahraničních i tuzemských studií. Po stránce formální se třístí, netvoří kompaktní celek. Některé informace se opakují na více místech, někdy se zjevují nahodile, bez jasně deklarovaného záměru, takže logika jejich zařazení zůstává skryta. Domnívám se, že bez předchozí znalosti se čtenář studiem této teoretické části nemá šanci v problematice vztahu čtení a jazyka zorientovat. Srozumitelnosti nepřispívá nedůsledná práce s klíčovými pojmy (jeden fenomén je pojmenováván různě) ani doslovný překlad jednotlivých pasáží (včetně zachování původního slovosledu), text je těžkopádný, překlad je na některých místech zavádějící (např. že Teorie myslí znamená, že dítě *oceňuje* pocity jiné osoby /s.33/). Na druhou stranu musím ocenit, že se v průběhu teoretické části objevují dílčí shrnutí, které zprostředkovávají určitý vzhled do příslušného tématu.

Předmětem empirické části je sledování několika vybraných jazykových a kognitivních schopností ve dvou věkových obdobích (období MŠ a 5. ročníku ZŠ) a také úrovně čtení v 5. ročníku ZŠ a provázanosti těchto schopností. Při formulaci výzkumného cíle autorka vychází ze zjištění několika studií, které se zabývaly vztahem jazykových schopností a úrovně čtenářských dovedností. Tyto závěry autorku inspirují k výběru dílčích jazykových a kognitivních schopností, které hodlá studovat v souvislosti s úrovní porozumění čtenému. U obhajoby by autorka mohla uvést, proč do svého sledování zvolila také pravopis. Cíl bohužel neústí v žádné výzkumné otázky či hypotézy, takže není zcela zřejmé, co chce autorka konkrétně zkoumat. Popis výzkumného souboru je místy zmatečný, jistě by pomohla přehledná tabulka s počty dětí a jejich věkovým rozpětím v jednotlivých fázích longitudinálního výzkumu. Není jasné, co jsou údaje v závorkách u počtu dětí z Prahy a Šumperka – asi má jít o procenta. Naopak se autorce podařilo zprostředkovat ucelené informace o jednotlivých testových nástrojích, použitých v různých fázích sběru dat. Je však na škodu, že místy až detailní popis těchto nástrojů se opakuje v kapitole prezentující výsledky.

Zjištěné údaje autorka nejprve prezentuje pomocí deskriptivní statistiky, to je poměrně přehledné (až na výsledky testu Definice slov), byť se zde nenachází žádné komentáře těchto výsledků. Zajímavá data by mohlo přinést srovnání dvou podskupin (děti se slabým vs. nadprůměrným výkonem v jazykových testech administrovaných v MŠ). Způsob jejich prezentace zprvu příliš světle nepřináší. Data jsou uvedena ve dvou tabulkách za každou skupinu a jsou nicneříkající. Naštěstí později v textu autorka použila vhodnější jednu tabulku se sjednocenými výkony, nikoliv hrubými skóry, čímž byl čtenář nucen k nekonečnému listování prací a dohledávání informací ke všem použitým testům. Hlubší vhled přináší také test statistických rozdílů mezi oběma sledovanými podskupinami (je však třeba zjištěné rozdíly znázornit hvězdičkou přímo v tabulce). V následující pasáži autorka prezentuje všechny výsledky skupin v MŠ i ZŠ. Tuto část považuji za velmi důležitou, přinášející detailní a cenná data, ale místy chaoticky předloženou – jednak pro nepřesné označení jednotlivých tabulek a jednak pro absenci komentáře, který by seznámil čtenáře s principy prezentace jednotlivých dat. U obhajoby by autorka mohla tuto logiku doplnit – proč jsou např. na jednom místě uvedeny hrubé skóry, na jiném místě procenta? Proč se někde údaje opakují? Např. analýza srovnávaných skupin v T2. Není zde uveden Mann-Whitneyho test u fáze T1, i když později v textu autorka podává informace o tom, jak se výkony v jednotlivých testech u obou skupin liší či neliší (viz s. 105). Mohla by dále autorka doplnit svá tvrzení na s. 93 týkající se rozdílů mezi Srovnávací a Deficitní skupinou? Informace zde se totiž neshodují s údaji uvedenými v tabulce 11. Např. podle tabulky nejsou signifikantní rozdíly v Testu čtení s porozuměním – přesností a v tabulce není ani uveden výsledek Mann-Whitneyho testu u rychlého jmenování. V kapitole Interpretace výsledků a diskuze postrádám formulaci výzkumných otázek, které by pomohly tuto kapitolu vhodně strukturovat, aby bylo zřejmé, o co autorka během svého výzkumu usiluje. Svá data postupně komparuje s dosud známými poznatky, k interpretaci dochází pouze sporadicky, což je škoda, protože pokud autorka interpretuje, daří se jí to velmi dobře. U obhajoby bych požádala o bližší vysvětlení tvrzení „Porozumění čtenému – přesnost tedy nemá moc dobrou rozlišovací schopnost, a proto bychom mu neměli přikládat příliš velký význam. Porozumění čtenému – správně vyřešené položky mělo oproti tomu rozptýl 38-93 procent. Toto měřítko lépe rozlišovalo výkony dětí“ /s.100/. Chce tím autorka říci, že test není pro hodnocení úrovně porozumění čtenému příliš validní? Nebo že výkony dětí v tomto testu nekorespondují s výsledky v jiných testech, které s ním korelují? V Závěru práce autorka hezky akcentuje nejdůležitější zjištění své studie.

Výsledky jsou to bezesporu zajímavé a bohaté, oceňuji záběr práce i úsilí, které autorka do jejího psaní vložila. Autorce bych doporučila se u obhajoby soustředit na stručné a ucelené předložení záměru práce, jejích východisek i závěrů, což v práci víceméně postrádám. Stávající forma totiž jinak dost zastíňuje samotný obsah práce, který bezesporu obohacuje tuzemskou poznatkovou základnu týkající se vztahu jazyka a čtení v longitudinální perspektivě.

Po formální stránce se zde vyskytují nedostatky v odkazování (někde odkazy chybí, někde je nesprávný formát), autorka také v textu nepřechyluje příjmení ženských autorek. Problematická je také struktura práce (např. se neuvádí tři názvy kapitol pod sebou, aniž by obsahovaly text (viz kapitola 1.1, 1.1.1 a 1.1.1.1 na s. 10), vyskytují se nepřesné názvy kapitol či popisky u obrázků a grafů.

I přes uvedené připomínky práci doporučuji k obhajobě a navrhuji známku velmi dobře.

